

Julian Kałowski

"Nuove forme di vita consacrata", Antonio Neri, Roma 1995 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 38/1-2, 211-215

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

tych racji odbywa się jednak, jak już zostało podkreślone, nie na zasadzie akceptacji religijności jako takiej (co wiązałoby się z jej ideologizacją), lecz na zasadzie poszanowania praw obywateli i przysługującego im prawa do wyrażania swych opinii, które opierać się mogą na normach i zasadach religijnych” (78).

Ks. Remigiusz Sobański

**Antonio N e r i, Nuove forme di vita consacrata (can. 605 C.I.C.,
Roma 1995, s. 203.**

Bardzo wcześnie, bo już w pierwszych wiekach istnienia Kościoła, niektórzy z wiernych, chcąc dokładniej naśladować sposób życia Jezusa Chrystusa, udawali się na pustynię lub inne miejsce i żyli z dala od ludzi. Stopniowo, jak na to wskazuje historia instytutów życia zakonnego, ci, którzy mieszkali osobno i prowadzili życie w samotności, zaczęli się zrzeszać i tworzyć różnego rodzaju wspólnoty pozostające pod władzą jednego przywódcy, zwanego później przełożonym.

Pierwszym twórcą oraz propagatorem zorganizowanego życia zakonnego, którego jeden z istotnych elementów stanowi życie wspólne, był na Wschodzie święty Pachomiusz, a na zachodzie święty Benedykt z Nursji. Zapoczątkowane przez nich wspólnoty miały charakter kontemplacyjny oraz odznaczały się stałością miejsca, czyli obowiązkami – poza przypadkami przewidzianymi we własnym prawie – przebywania przez całe życie w jednym klasztorze i pozostawania pod władzą przełożonego.

Stopniowo, a wynikało to z potrzeb oraz różnych okoliczności miejsca i czasu, zaczęły powstawać nowe formy realizacji rad ewangelicznych. Niektóre z nich, na przykład zakony rycerskie, po spełnieniu swoich zadań straciły rację bytu, inne natomiast, a wśród nich zgromadzenia zakonne o ślubach prostych, zanim zostały w pełni uznane przez kompetentne władze kościelne, musiały pokonać szereg trudności natury proceduralnej. Są wreszcie i takie instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego, które – mimo iż istniały dosyć długo – stosunkowo niedawno uzyskały osobowość prawną (instytuty świeckie).

Mówiąc o historii życia zakonnego i różnych jego postaciach, z wielką radością trzeba przyjąć pozycję A. N e r i, będącą jednocześnie rozprawą doktorską poświęconą nowym formom życia konsekrowanego, o których mówi kan. 605 *Kodeksu Prawa Kanonicznego* z 1983 roku. Praca została napisana w Rzymie na Papieskim Uniwersytecie Laterańskim pod kierunkiem znanego i cenionego kanonisty Domingo J. Andresa Gutierrezza, redaktora naczelnego *Commentarium pro Religiosis et Missionariis* oraz *Apollinaris*.

Autor jest członkiem nowej i dobrze rozwijającej się wspólnoty „Casa Betania” z siedzibą w Terlizzi (BA), będącej w trakcie przemiany w instytut zakanny o nazwie „Fraternita” francescana di Betania”.

W recenzowanej pozycji, która składa się z dwóch części, poddano dokładnej analizie nowe, nie uwzględnione jeszcze przez Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku formy życia konsekrowanego.

W pierwszej części, zatytułowanej *Źródła i prace przygotowawcze* (do kanonu 605), skoncentrowano się na takich kwestiach, jak założenia hermeneutyczne (czyli rozważania poświęcone interpretacji źródeł, szczególnie przedkodeksowych i Kodeksu

z 1983 r.); przedsoborowe źródła Nauczycielskiego Urzędu Kościelnego odnoszące się do kanonu 605; doktryna Soboru Watykańskiego II (omówiono tutaj antepreparatoria i preparatoria); dyskusja nad wnioskami zgłoszonymi przez Ojców Soborowych odnosząca się do różnego rodzaju tekstów, które stanowiły podstawę do przygotowania ostatecznej wersji rozdziału VI Konstytucji dogmatycznej *Lumen gentium* traktującej o zakonach; dekret o ...działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes*¹; dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*².

W tej samej części pierwszej Autor przeprowadził konstruktywną (choć bardzo pobieżną) analizę źródeł prawnych promulgowanych przez różne Dykasterie Kurii Rzymskiej oraz przez papieży. Do dokumentów tych należy instrukcja Kongregacji Zakonów i Instytutów Świeckich *Renovationis causam* z 6 stycznia 1969 roku poświęcona formacji zakonnej. Instrukcja *Renovationis causam* pośrednio wspomina o powołaniu do istnienia różnych instytutów, które – chociaż nie są instytutami zakonnymi – w pewien sposób do nich się upodabniają³.

Jako źródło do kanonu 605 *Kodeksu Prawa Kanonicznego* z 1983 roku Autor cytuje i omawia dokument Kongregacji Zakonów i Instytutów Świeckich oraz Kongregacji Biskupów pt. *Wytoczne dla wzajemnych stosunków między biskupami i zakonnikami „Mutuae relationes”*, wydany 14 maja 1978 r.⁴. Dokument ten

¹ Sobór Watykański II, Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes*, n. 18: „Od chwili założenia Kościoła należy gorliwie popierać życie zakonne, które pracy misyjnej daje nie tylko cenne i ze wszelkich miar potrzebne pomoce, lecz głębsze oddanie się Bogu, dokonane w Kościele, ukazuje też jasno i wyraża najgłębszą istotę powołania chrześcijańskiego.

Instytuty zakonne, pracujące nad założeniem Kościoła, przepojone na wskroś mistycznymi bogactwami, którymi odznacza się zakonna tradycja Kościoła, niech usiłują wyrazić je i przekazać odpowiednio do wyposażenia i charakteru poszczególnego narodu. Niech uważnie zastanawiają się, w jaki sposób ascetyczne i kontemplacyjne tradycje, których nasiona Bóg niekiedy złożył w starożytnych kulturach jeszcze przed głoszeniem Ewangelii, można by przejąć do zakonnego życia chrześcijańskiego...”

² Sobór Watykański II, Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, n. 6: „Powód ruchów w stronę jedności tkwi niewątpliwie w tym, że każda odnowa Kościoła z istoty swej polega na wzroście wierności jego postanowi... Ta właśnie odnowa ma wybitne ekumeniczne znaczenie. Różnorodne zaś przejawy życia kościelnego, poprzez które urzeczywistnia się już ta odnowa – jak np. ruch biblijny i liturgiczny, głoszenie słowa Bożego, nauczanie katechizmu, apostołstwo świeckich, **nowe formy życia zakonnego** pod J.K.)...”

³ Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, Instrukcja o odnowie formacji zakonnej *Renovationis causam*, 6 stycznia 1969 r., Tekst polski w: Paweł VI, Charyzmat życia zakonnego. Przemówienia i dokumenty. Wybór i opracowanie A. Żuchowski, T. Sułowski, Poznań-Warszawa 1974, n. 3, s. 267: „Jednakże, poza powoływaniem do życia zakonnego w ścisłym znaczeniu, Duch Święty nie przestaje, zwłaszcza w ostatnich czasach, powoływać do życia w Kościele licznych Instytutów, których członkowie, związani lub nie związani jakimś świętym węzłem, postanawiają żyć wspólnie i praktykować rady ewangeliczne z tą myślą, by poświęcić się różnym pracom apostołskim lub charytatywnym. Kościół uznał i zatwierdził autentyczny charakter tych różnorodnych form życia, nie stanowią one wszakże właściwego stanu zakonnego, choć z punktu widzenia kanonicznego w pewnej mierze są mu podobne...”

⁴ Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, Wytoczne dla wzajemnych stosunków między biskupami i zakonnikami, *Mutuae relationes*, 14 maja 1978 r. tekst polski, w: Jan Paweł II, O życiu zakonnym. Przemówienia. Listy apostołskie. Instrukcje. Wybór tekstów i opracowanie A. Weron, A. Jaroch, Poznań-Warszawa 1984, s. 333-374.

przypomina, co już uczynił Sobór Watykański II, że biskupi w łączności z papieżem otrzymali polecenie troski o charyzmaty oraz należyty rozwój życia zakonnego, a więc i prawo – a nawet obowiązek powoływania do istnienia nowych form życia konsekrowanego⁵.

Źródłem odnoszącym się bezpośrednio do kan. 605 Kodeksu z 1983 roku, przytaczanym i omawianym przez Autora jest adhortacja apostolska Pawła VI, *Evangelica testificatio* z 29 czerwca 1972 r. stanowiąca wskazania na temat odnowy życia zakonnego według nauki Soboru Watykańskiego II⁶.

Innym źródłem, które analizuje Autor, jest dokument Kongregacji Zakonów i Instytutów Świeckich z 1980 r., poświęcony problemowi zakonów i promocji ludzkiej stwierdzający, że w Kościele wciąż powstają nowe formy życia konsekrowanego będące odpowiedzią na potrzeby czasu⁷.

Na nowe formy życia konsekrowanego, jak zaznaczył Autor omawiając źródła odnoszące się do kan. 605 Kodeksu z 1983 roku, zwrócił również uwagę dokument Kongregacji Zakonów i Instytutów Świeckich z marca 1980 roku pt. *Kontemplacyjny wymiar życia zakonnego*⁸.

W części pierwszej rozprawy, w punkcie piątym pt. *Kodeks, Prace przygotowawcze*, Autor zrelacjonował przebieg dyskusji poprzedzających ostateczną redakcję kanonu 605 Kodeksu z 1983 roku, który brzmi: „Tylko Stolicy Apostolskiej rezerwuje się zatwierdzanie nowych form życia konsekrowanego. Biskupi zaś diecezjalni niech starają się rozpoznać nowe dary życia konsekrowanego, powierzane przez Ducha Świętego Kościołowi, i wspomagać ich promotorów, ażeby możliwie najlepiej wyrażali swoje założenia i zabezpieczali odpowiednimi statutami, posługując się zwłaszcza ogólnymi zasadami podanymi w tej części”.

Cześć drugą rozprawy Autor poświęcił interpretacji kanonu 605 Kodeksu z 1983 roku. W części tej analizie zostały poddane takie zagadnienia jak zasady, czyli założenia interpretacyjne kanonu 605 oraz morfologia teologiczno-prawna życia zakonnego. Autor scharakteryzował tutaj istotne elementy życia konsekrowanego, tj. jego aspekt teologiczno-prawny oraz biblijno-patrystyczny. Omawiając morfologię historyczno-prawną życia konsekrowanego, zasygnalizowano w telegraficznym skrócie istnienie różnych form życia konsekrowanego, jakie powstały w historii życia zakonnego, oraz scharakteryzowano je. Autor zatrzymał się również na kwestii zatwierdzenia nowych form instytutów życia konsekrowanego zauważając, że kompetencje w tym zakresie posiada papież, który posługuje się Dykasteriami Kurii Rzymskiej, a w interesującym nas przypadku Kongregacją Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego. Omawiając kwestię zatwierdzenia nowych form życia konsekrowanego, Autor formułuje pytanie: kto zatwierdza i na

⁵ Tamże, n. 9 c i 51.

⁶ P a w e ł VI, Adhortacja apostolska *Evangelica testificatio*. Tekst polski, w: P a w e ł VI, Charyzmat życia zakonnego, s. 232-259.

⁷ Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, *Zakony i promocja ludzka*, Dokument bez daty 1980. Tekst polski, w: J a n P a w e ł II, O życiu zakonnym, s. 374-400, n. 6 b, s. 381.

⁸ Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, *Kontemplacyjny wymiar życia zakonnego*, marzec 1980 r. Tekst polski, w: Jan Paweł II, O życiu zakonnym, s. 401-419, n. 3, s. 403.

czym polega aprobata, czyli uznanie nowej formy życia konsekrowanego? Odpowiadając pisze, że ponieważ zatwierdzenie nowej formy życia konsekrowanego jest czymś więcej niż tylko zwykłą erekcją, której zgodnie z kan. 579 Kodeksu z 1983 roku dokonuje biskup diecezjalny, dlatego też zgodnie z kan. 605 może to uczynić wyłącznie Stolica Apostolska.

Autor wymienia również wymogi stawiane przez władze kościelne nowym formom życia konsekrowanego (s. 107). Mówiąc o pomocy udzielanej przez biskupów diecezjalnych nowym formom życia konsekrowanego, które oczekują zatwierdzenia przez Stolicę Apostolską, Autor wymienia:

1. rozpoznawanie nowych darów życia konsekrowanego;
2. wspomaganie ich promotorów;
3. zabezpieczenie założeń fundatorów odpowiednimi normami prawnymi, noszącymi miano statutów (s. 118).

W punkcie trzynastym części drugiej pracy, noszącym tytuł *Zjawisko zrzeszania się i nowe formy życia konsekrowanego*'' (*Il fenomeno associativo e le nuove forme di vita consacrata*), Autor omawia następujące kwestie: zjawisko agregowania (*fenomeno aggregativo*), s. 122-123); różnorodność terminologii odnoszącej się do tego zjawiska (s. 123), np. nowe formy. nowe doświadczenia, ruchy, zrzeszenia, grupy etc.; próby klasyfikacji nowych form życia konsekrowanego, a także cechy, którymi powinny charakteryzować się wszystkie stowarzyszenia wiernych, w tym także nowe formy instytutów życia konsekrowanego, aby można je było uznać za prawne osoby kościelne w ścisłym tego słowa znaczeniu. Kryteria te wymienia adhortacja apostolska Jana Pawła II *Christifideles laici* z dnia 30 grudnia 1988 roku⁹. Autor analizuje również fundamenty, czyli podstawy prawno-teologiczne różnych nowych form życia konsekrowanego. Ciekawy problem poruszany w pracy stanowią zagadnienia: *zonaci i życie konsekrowane oraz trzecie zakony*.

W rozprawie wymieniono niektóre instytuty oczekujące na oficjalne uznanie ich za nowe formy życia konsekrowanego, takie jak L'«Opera della Chiesa» czy la Obra de la Iglesia.

Autor przedstawia również wykaz stowarzyszeń, które – mimo iż ich członkowie ślubują zachowanie rad ewangelicznych – są aprobowane przez Papieską Radę dla Świeckich. Należą do nich: *Focolarini*, *Memores Domini*, *Seguimini*, *Comunita' Emmanuele*, *Movimento contemplativo* «P. de Foucauld», *Foyers de Charite'* (ad experimentum) (s. 156).

Autor charakteryzuje również krótko wymienione wyżej stowarzyszenia.

Kończącą część rozprawy poświęcono pobieżnemu omówieniu dokumentów dotyczących nowych form życia konsekrowanego – zresztą bardzo nielicznych i nie zawierających nowych uregulowań, a wydanych po promulgacji *Kodeksu Prawa Kanonicznego* z 1983 roku. Na szczególną uwagę zasługuje dokument pt. *Kryteria dla zaaprobowania nowych form życia konsekrowanego według wytycznych kan. 605*. Należy zaznaczyć, że dokument ten nie został podany do publicznej wiadomości, gdyż

⁹ Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostolska *Christifideles laici*, Wrocław 1989, n. 30, s. 77-80.

stanowi instrukcję wewnętrzną przeznaczoną dla pracowników Kongregacji Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego (s. 164-166).

Reasumując całość pozycji należy stwierdzić, że rozprawa A. Neri jest pracą twórczą i dobrze udokumentowaną. Dostarcza ona czytelnikowi i innym zainteresowanym problemami dotyczącymi nowych form życia konsekrowanego ciekawych i dotychczas nieznanymi wiadomości. Autor nie tylko analizuje akta prawne, ale także zaznajamia czytelnika z praktyką stosowaną przez Stolicę Apostolską przy zatwierdzaniu nowych form życia konsekrowanego.

Ks. Julian Kalowski MIC

Martin Ingram, Church Courts, Sex and Marriage in England, 1570-1640. Cambridge University Press, Cambridge 1990 wyd. 3, ss.412.

Historia i jej znajomość pozwala w sposób bardziej pełny i poprawny analizować teraźniejszość, a nawet wybiegać ku przyszłości. Trzeba bowiem dostrzec ciągłość istnienia ludzkości tworzonej przez nią kultury w realiach ziemskich uwarunkowań. Oczywiście, nie idzie tu o swoiste fatum czy predestynację, odnoszące się także do zbiorowego ziemskiego pielgrzymowania. Idzie po prostu o realizm widzenia przemijalności, a zarazem i trwałości, zwłaszcza w płaszczyźnie różnorodnych dóbr wytworzonych przez człowieka, a także i przez całą ludzkość czy jej poszczególne grupy lub społeczności. Historia jest nauczycielką życia także w dziedzinie dociekań naukowych. Dotyczy to również nauk teologicznych. Interesującym tematem historycznym, a zarazem ważkim, w sensie naukowym, są kwestie odnoszące się do małżeństwa i sfery seksualnej człowieka. Trzeba jednak mieć świadomość, iż w wielu ich przejawach pozostaną na zawsze, intymną, nie poddającą się badaniom właściwością poszczególnych osób czy małżeństw. Zatem pewna nieuchwytność badawcza musi być w pełni uszanowana i respektowana. Wysuwane zaś tu wnioski przynajmniej w niektórych płaszczyznach winny być bardzo ostrożne czy wstrzemięźliwe. Nie mniej w jakimś stopniu, choćby negatywnym, i te sfery poddają się oglądowi badawczemu.

Profesor historii nowożytnej w *The Queen's University* w Belfaście podejmuje próbę ukazania relacji między trzema faktorem, sądownictwem kościelnym, seksualnością i małżeństwem w Anglii przełomu XVI i XVII wieku. Praca ta ukazuje się w cenionej serii *Past and Present Publications* wydawanej pod redakcją Paul Slick z *Exeter College Oxford*. Ten fakt już wydaje odpowiednie świadectwo naukowe o prezentowanej książce.

Całość publikacji, oprócz elementów formalnych, otwiera wykaz tablic (17) i map (2) oraz skrótów (s. XII-XIII). Po dość obszernym wprowadzeniu (s. 1-24) całość podzielono na trzy części, które z kolei dzielą się na mniejsze jednostki (12).

Część pierwsza opatrzona została tytułem: *Prawne i społeczne podstawy* (s. 25-167). Autor kreśli bogatą panoramę tła epoki i wielorakich jej uwarunkowań. Zwraca najpierw uwagę na strukturę poziomą i pionową ówczesnego sądownictwa kościelnego. Zdaje się ona już w pewnym stopniu tłumaczyć tak jego charakter jak i przede wszystkim zakres oraz możliwości działania – wypełniania swej prawnej funkcji. Zarysowany obraz ekonomicznych i społecznych struktur ówczesnej społecz-